

MARTE JONGBLOED

De oorlog van mijn vader

Over een jongen die opgroeit in de
Koude Oorlog en iets belangrijks ontdekt

LUITINGH-SIJTHOFF

Volg onze auteurs en boeken ook online.

lsuitgeverij

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk, 2023

Tweede druk, 2025

Dit boek verscheen eerder bij uitgeverij Luitingh-Sijthoff met de titel *Mijn vader in de mottenballen*.

© 2023, 2025 Marte Jongbloed

Uitgave van Luitingh-Sijthoff bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

Omslagontwerp Nanja Toebak

Omslagillustratie Juliette de Wit

Opmaak binnenwerk Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 210 5391 2

ISBN 978 90 210 4299 2 (e-book)

ISBN 978 90 210 4379 1 (luisterboek)

NUR 283

www.martejongbloed.nl

www.lsuitgeverij.nl

www.boekenwereld.com

Uitgeverij Luitingh-Sijthoff vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat dit niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voor Erik, Nora, Dorine en Bram

1

‘**H**oe sneller je naar de grond duikt en dekking zoekt, hoe groter de kans is dat je het overleeft,’ zei juffrouw Monster. Ze keek ons met een indringende blik aan en ik wist zeker dat ze dwars door onze schedels in onze hersenen gluurde om te bepalen of we begrepen wat ze zei. Ik begreep het.

Ik begreep alles. Mijn vader was een vrijwilliger bij de B.B., de Bescherming Bevolking. De B.B. doet wat de naam eigenlijk al zegt: ze beschermen de bevolking. Dat betekent dat de B.B. mensen redt bij rampen en bij oorlog. Mijn vader had me alles verteld over de gevaren van een nucleaire aanval. Dus ik dook – nee, ik vloog – in een rechte lijn vanaf mijn stoel naar de grond, precies onder het bureau van juffrouw Monster. Ze heet trouwens in het echt juffrouw Madelief, maar ze lijkt in niets op een bloem. Ik vloog, dus. Maar na vliegen komt landen, en ik had van tevoren niet goed nagedacht over de scherpe randen van de bureaupoten. Toen mijn knie tegen zo’n rand aan kwam, moest ik op mijn tong bijten om het niet uit te schreeuwen. Ik sloeg mijn armen over mijn hoofd en bleef doodstil liggen.

Als dit écht was geweest in plaats van een oefening, was ik de enige die het zou overleven. De anderen namen enorm veel tijd om onder hun tafeltjes te kruipen. Net slakken. Ze zouden geen schijn van kans hebben. Ik dacht aan echte slakken. Zouden hun huisjes voldoende bescherming bieden tegen atoomgevaar? De drie grootste problemen na een nucleaire aanval waren de hitte, de luchtdruk en radioactieve straling. De hitte spreekt voor zich. Als de bom in jouw wijk terechtkomt, zal je hele buurt binnen een paar seconden in een asbak veranderen. Nou ja, eigenlijk zul je er niks van zien. De luchtdruk zorgt ervoor dat je longen imploderen, wat eigenlijk betekent dat ze in elkaar klappen en dat je niet meer kunt ademen. Ik weet niet zeker of je hoofd ook implodeert. Ik denk eigenlijk van wel, want mijn vader moet altijd een helm op als hij naar een B.B.-training gaat. Mijn vader gaat minstens twee keer per week naar de B.B. om te oefenen hoe hij ons moet redden als de bom valt. Het derde gevaar, de radioactieve straling, is trouwens nog enger. Die straling is giftig. Je gaat er dood van. Soms binnen een paar uur en soms binnen een paar jaar. Je krijgt er vreselijke kaa van. Volwassenen durven het woord niet uit te spreken. Maar met kaa bedoelen ze kanker. Juffrouw Monster had dit een keer uitgelegd, maar ik wist het allemaal al.

‘Jullie zijn allemaal veel te traag!’ schreeuwde juffrouw Monster. ‘Allemaal... behalve Simon. Goed zo, Simon.’

Ik wilde over mijn knie wrijven, maar ik wist niet zeker of we al mochten bewegen.

‘Een bom valt niet in slow motion!’ gilde juffrouw Monster. ‘De bedoeling van deze oefening is dat je sneller bent dan de bom. Ga allemaal maar weer zitten. We zullen het morgen nog een keer proberen.’

Omhoogkomen kostte me meer moeite dan de oefening zelf. Mijn knie begon dik te worden en ik kon mijn been niet meer goed buigen. Omdat ik vooraan in de klas zit, vlak voor het bureau van juffrouw Monster, moest ik me omdraaien om de anderen te kunnen zien. Ze waren allemaal aan het giechelen en aan het kletsen. Ik was niet verbaasd dat ze dit niet serieus namen. Zij wisten niet wat ik wist. Zij waren niet bang.

2

Ik liep in mijn eentje naar huis. Het was maar goed dat niemand me had gevraagd of ik na school wilde voetballen, want bij elke stap die ik zette voelde ik mijn knie.

Ik boog voorover om aan het touwtje te trekken dat mijn moeder overdag uit de brievenbus liet hangen. Zo had je geen sleutel nodig om binnen te komen en je hoefde ook niet aan te bellen. Zodra ik het touwtje vastpakte, rook ik iets vreemds. Ik was nog aan de andere kant van de deur, maar de geur was zo sterk dat mijn ogen ervan gingen tranen. Het duurde even voor ik me realiseerde dat ik de geur herkende. Het rook precies zoals de winterkleden die mijn moeder elk jaar aan het eind van de zomer van zolder haalt.

Mottenballen. Dat zijn kleine witte balletjes die heel erg stinken. Mijn moeder stopt ze bij de kleding, zodat de motten wegblijven.

Ik deed de deur open, zette mijn tas onder de kapstok en ging de woonkamer in. Mijn moeder was niet alleen. Haar zus, tante Paula, zat met een kopje thee in haar handen tegenover haar. Ze keken naar me. Ik wees naar mijn knie.

‘Als je iets wilt drinken, mag je in de keuken iets pakken,’ zei mijn moeder. ‘Je tante en ik moeten praten.’

Ik wist wat dat betekende: ik moest uit de buurt blijven. Blijkbaar was praten iets wat alleen grote mensen met elkaar doen. Maar ik had ook iets om over te praten.

‘We hebben een oefening gedaan,’ begon ik. ‘Duiken en jezelf dan heel snel bedekken.’

‘Alsjeblieft, Simon, ga even iets anders doen,’ zei mijn moeder. ‘Ik luister straks naar je verhalen over school.’ Haar stem klonk stekelig. Ze zag er moe uit, met wallen onder haar ogen en rode vlekken op haar wangen. Vanochtend had ze er ook al zo raar uitgezien, maar ik had er toen verder niet over nagedacht. Het kost me ’s ochtends moeite om alles in de goede volgorde te doen en niets te vergeten, dus dan heb ik geen tijd voor andere gedachten.

Heel traag hinkte ik naar de deur. Dat was misschien een beetje overdreven, maar ik hoopte gewoon dat een van de twee zou vragen waarom ik mank liep. Dan kon ik uitleggen dat ik een complimentje van juffrouw Monster had gekregen en dat ik de enige in de hele klas was die wist dat een atoombom je zou frituren als je niet snel genoeg was. Ze vroegen niets. Om precies te zijn... ze zeiden geen woord tot ik de kamer uit was.

Ik deed alsof ik naar boven ging door heel duidelijk te stampen op elke traptree, maar halverwege draaide ik me om en liep ik op mijn tenen weer terug. Ik liet me op een van de treden zakken en ademde zo oppervlakkig en geluidloos mogelijk. De stank van de mottenballen was hier op de trap nog erger. Ik slikte een paar keer en

hoopte dat ik niet zou gaan overgeven.

Ik ben ontzettend goed in afluisteren. Als ik in een volle kamer sta, kan ik mijn oren richten op een gesprek dat twee mensen helemaal aan de andere kant met elkaar voeren en al het andere geluid wegfilteren. Dan lijkt het alsof ik vlak naast ze sta. Ik begrijp bijna alles wat ze zeggen, want ik ken veel moeilijke woorden die alleen volwassenen gebruiken. En alles wat ik toch net niet hoor, kan ik zien. De laatste tijd heb ik namelijk heel goed leren liplezen. Mijn vader zegt altijd dat we voorbereid moeten zijn. Nou, ik ben voorbereid. Ik kán dingen. Maar nu hoefde ik mijn oren nergens op te richten en ook geen lippen te lezen, want ik kon ze nu niet zien. Mijn tante en moeder waren blijkbaar vergeten hoe dun de muren in ons huis waren.

Ik hoorde mijn tante zuchten. ‘Wat was dat nou met die jurken?’ vroeg ze.

‘Ze wilden door de stad kunnen rijden zonder meteen te worden gezien als... nou ja... je weet wel. Ze wilden geen veroordelende blikken van onbekende voorbijgangers. Ze wilden eruitzien als gewone... nou ja, als een gewoon stel. Hij vertelde me heel eerlijk waarom een van hen zich regelmatig vermomt,’ antwoordde mijn moeder.

‘Hoe dan ook...’ zei mijn tante, ‘het was waarschijnlijk een goed idee om de spullen die hij niet heeft meegenomen meteen op zolder te zetten, maar kon je niet wat minder mottenballen gebruiken? De geur zal je toch steeds herinneren aan...’

Ik hoorde dat mijn moeder in haar thee roerde met een zilveren lepeltje. Ze spaart zilveren lepeltjes. Zo

scherp is mijn gehoor dus. En zo dun zijn de muren. Ze was een tijdje geleden gestopt met suiker in haar thee, maar sindsdien neemt ze heel erg veel zoetjes.

‘Ik zeg alleen maar...’ – nu fluisterde mijn tante ineens – ‘... je moet zo snel mogelijk doorgaan met je leven. Als je thee naar mottenballen smaakt, en je stoofvles ruikt naar mottenballen, dan kun je op geen enkele manier...’

‘Stoofvles!’ riep mijn moeder uit. Ik hoorde dat ze haar kopje op tafel zette. Op hetzelfde moment sprong ik op en rende ik naar boven. Het was secondewerk. Ik was net uit het zicht toen mijn moeder de gang in kwam en naar de keuken rende. Door de mottenballen had ik niet geroken dat het stoofvles aanbrandde, maar nu viel het me ook op. Ik hoorde het gekletter van potten en pannen en na een tijdje ging mijn moeder weer terug naar haar thee en haar vreemde gesprek. Ik sloop weer naar beneden.

‘Je zou kunnen overwegen om een baan te zoeken,’ zei mijn tante. ‘Ik denk trouwens dat je op den duur geen andere keus hebt.’

‘Het is jaren geleden dat ik voor het laatst heb gewerkt,’ antwoordde mijn moeder. ‘Ik zou niet weten waar ik moest beginnen. Ik zit ook anders in elkaar dan jij.’

Dat klopte. Mijn tante deed dingen die mijn moeder nooit zou durven. Tante Paula interviewde belangrijke mensen voor een krant, en reisde in haar uppie naar de andere kant van het land als ze dacht dat ze daar een goed verhaal kon vinden. Goed, ik moet toegeven dat

ons land niet zo supergroot is, maar toch. Mijn tante is nooit getrouwd geweest en ze is dus nooit gestopt met werken.

‘Je zult Simon binnenkort toch echt íéts moeten vertellen,’ zei mijn tante. ‘Het is tegenwoordig allemaal niet meer zo raar, hoor. We zitten al een tijdje in de jaren zestig. Tijden veranderen. De schijn ophouden is moeilijk. Dat put je uit. En dit komt allemaal echt niet door jou, dat weet je toch wel? Je hoeft je nergens voor te schamen. Bovendien zei je al dat je het idee hebt dat sommige mensen al iets vermoeden.’

‘Ik zal het binnenkort aan Simon vertellen,’ fluisterde mijn moeder. ‘Maar pas na het feestje.’

Mijn tante begon te hoesten en ik vroeg me af of haar mond nog vol thee zat. Misschien kwam die nu zelfs door haar neus naar buiten. ‘Laat je het feestje doorgaan?’ vroeg ze uiteindelijk. ‘Is hij in de buurt? Komt hij ook?’

‘Ja, ik laat het doorgaan, en ja, hij is in de buurt, en nee, ik weet niet of hij ook komt,’ antwoordde mijn moeder. ‘Maar ik heb iedereen weken geleden al uitgenodigd. En ik ben jarig. Het zou raar zijn om alles op korte termijn af te blazen. Bovendien hoeven mensen niet méér te weten dan ze al doen. Hij is gisteravond laat pas vertrokken. Natuurlijk zag ik het wel aankomen. Eigenlijk wist ik ook ergens wel dat... Nou ja, ik moet er zelf eerst een beetje aan wennen... aan alles... voor ik er echt uitgebreid over wil praten. Tot die tijd ga ik gewoon door met mijn leven zoals ik het had bedacht. Daar hoort dit feestje bij.’

Ik keek naar de kapstok terwijl ik probeerde te begrijpen wat ik net allemaal had gehoord. Het behang vlak onder de kapstok had een andere kleur. Het was donkerder. Waarschijnlijk omdat daar altijd jassen en de reserve-overall van mijn vader hangen. De zon kan er niet bij. De overall! Ik had beter moeten opletten toen ik thuiskwam. Mijn vaders reserve-overall hing er niet. Zijn helm hing er ook niet meer. Er was duidelijk iets helemaal niet in orde.